

**ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРОМ
ПРО ПРАКТИЧНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ НЕЖИВОЇ ПРИРОДИ В ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДЕЙ**

Федоренко С.В.

доктор педагогічних наук, професор

Рахуба Н.О.

Важливою умовою становлення життєвої компетентності дошкільників є ознайомлення їх з предметним світом, формування у них відповідних уявлень [3; 4]. Незаперечно, що розвиток і збагачення конкретних уявлень є важливими компонентами розумового розвитку зрячих дітей, але вони мають ще більше значення для розумового розвитку дітей з порушеннями зору, оскільки обмежені можливості безпосереднього сприймання предметів і явищ навколишньої дійсності впливають на формування уявлення як одного з основних психічних процесів (О.Г. Литвак, Т.П. Свиридюк, Є.П. Синьова та ін.).

З метою вивчення стану та рівнів сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про об'єкти неживої природи (а саме, про практичне призначення об'єктів неживої природи в житті та діяльності людей), був проведений констатувальний експеримент.

У дослідженні взяли участь 136 дітей старшого дошкільного віку, з них: 52 дітей з нормальною гостротою зору, 46 дітей з пограничною гостротою зору, 38 дітей зі зниженим зором.

Дітям пропонували визначити, яке значення для життя і безпосередньо людини мають запропоновані нами об'єкти неживої природи (вода, каміння, земля, глина, пісок).

Від дітей очікувалися наступні відповіді:

- вода потрібна для пиття, вмивання, прання, приготування їжі;
- земля потрібна для вирощування овочів, фруктів, хліба, посадки квітів;
- каміння потрібне для будівництва, гри, виготовлення пам'ятників, прикрас;
- пісок потрібен для будівництва, гри, посипання доріжок взимку, виготовлення скла;
- глина потрібна для будівництва, лікування, виготовлення посуду, ліплення різних фігурок.

Аналіз відповідей дітей дав можливість визначити рівень сформованості уявлень про практичне призначення об'єктів неживої природи в житті та діяльності людей. Для розподілу дітей за рівнями були виділені наступні показники, що відповідали програмовим вимогам до певного вікового періоду [1]:

- початковий рівень – дає неконкретну відповідь, виділяє одне призначення об'єкта неживої природи у власному житті (воду п'ють, каміння кидають тощо);
- низький рівень – називає два-три призначення з об'єктом неживої природи (вода потрібна, щоб її пити, варити кашу тощо);
- середній рівень – виділяє від трьох призначень об'єкта неживої природи в житті та діяльності людини;
- високий рівень – називає від трьох призначень об'єкта неживої природи в житті та діяльності людини, при цьому встановлює причинно-наслідкові зв'язки;

Результати експериментального дослідження уявлень про об'єкти неживої природи у дітей з нормальним, пограничним та зниженим зором наведені в таблиці (табл.1)

Таблиця 1

Розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості уявлень про об'єкти неживої природи (%)

Об'єкти неживої природи	Рівні сформованості уявлень	Стан зору			Середній показник
		нормальний	пограничний	знижений	
Вода	початковий	15,4	26,1	36,9	26,1
	низький	19,2	41,3	50,0	36,8
	середній	23,1	17,4	7,9	16,1
	високий	42,3	15,2	5,2	20,9
Земля	початковий	30,8	47,8	76,3	51,6
	низький	25,0	30,4	18,4	24,6
	середній	21,1	13,1	5,3	13,2
	високий	23,1	8,7	-	10,6
Каміння	початковий	42,3	67,4	94,7	68,1
	низький	34,6	23,9	5,3	21,3
	середній	15,4	8,7	-	8,0

	високий	7,7	-	-	2,6
Пісок	початковий	32,7	60,8	94,7	62,7
	низький	38,5	28,3	5,3	24,0
	середній	19,2	10,9	-	10,0
	високий	9,6	-	-	3,2
Глина	початковий	46,2	76,1	97,3	73,2
	низький	30,7	17,4	2,7	16,9
	середній	15,4	4,3	-	6,6
	високий	7,7	2,2	-	3,3

Отже, до початкового рівня сформованості уявлень про об'єкт неживої природи «вода» потрапило 15,4 % досліджуваних з нормальним зором, 26,1 % – з пограничним зором і найбільший відсоток (36,9 %) – зі зниженим зором. Діти, які показали початковий рівень сформованості уявлень змогли виділити лише одне призначення об'єкта неживої природи «вода». Наприклад, Дмитро К. (бр. 10м., далекозорий астигматизм обох очей, амбліопія, Vis OD 0,8, OS 0,8), розповів так: «Вода для того, щоб робити чай».

У 19,2 % дітей з нормальним, 41,3 % – з пограничним та 50,0 % – зі зниженим зором було відмічено низький рівень сформованості уявлень про об'єкт неживої природи «вода». Респонденти, які показали даний рівень з цікавістю розповідали як використовують люди воду в побуті та природі, але не змогли пригадати більше трьох призначень досліджуваного об'єкта неживої природи. Наприклад, Герман Г. (бр. 3м., фіброз склоподібного тіла, тотальне відшарування сітківки, мікрофтальм лівого ока, Vis OD 0,2, OS 0,1) на запитання «Яке значення в житті має вода?» відповів: «Вода нам потрібна, щоб мити щось і пити».

До середнього рівня сформованості уявлень ми віднесли 23,18 % досліджуваних з нормальним, 41,3 %, – з пограничним і 7,9 % – зі зниженим зором. Діти з нормальним зором виконали поставлене завдання без вагань. При цьому намагалися згадати більше практичних призначень об'єкта. Менше половина дітей з пограничним зором зосереджувались на поставленому питанні і намагалися дати більш розповсюдженні та конкретні приклади дій з водою. На відміну від дітей з пограничним зором діти зі зниженим зором найчастіше згадували конкретні дії з об'єктом «вода», але запитання та заохочення експериментатора до відповідей викликали у них незрозуміння, і вони відмовлялися працювати далі.

Наведемо приклад. Микита Б. (бр. 2м., далекозорий астигматизм обох очей, збіжна косоокість, Vis OD 0,6, OS 0,8) розповідав: «У воді плавають риби та дельфіни. Водою поливають та її п'ють. Можна я краще пограюся з машинкою».

До високого рівня потрапили 42,3 % дітей з нормальним, 15,2 % – з пограничним і 5,3 % – зі зниженим зором. Всі ці діти змогли назвати від трьох призначень об'єкта неживої природи в житті та діяльності людини, при цьому встановили причинно-наслідкові зв'язки. Необхідно відмітити, що переважна більшість досліджених, які потрапили до цієї категорії це діти з нормальним зором. Відсоток же дітей з порушеннями зору незначний. Якісний аналіз відповідей дошкільників, які показали високий рівень сформованості уявлень про об'єкт неживої природи «вода» показав, що їх відповіді були чіткими, правильними, крім того діти запитували про правильність відповіді і чи не допустили вони помилок. Наведемо приклад однієї відповіді дошкільника з нормальним зором на поставлене нами запитання: «Скажи, для чого потрібна вода?». Так, Дмитро С. бр. 1м., розповідав так: «Вода потрібна, щоб плавати, пити, мити руки, поливати, готувати чай, на рибалку ходити». Відповівши на запитання, Дмитро зробив зауваження, що раніше їм такі запитання не задавали і не розповідали нічого цікавого про воду.

Таким чином, аналізуючи результати вивчення рівнів сформованості уявлень про об'єкт неживої природи «вода» необхідно констатувати, що хоча дошкільники з порушеннями зору у своєму житті із практичним використанням води зустрічаються кожен день, але їх знання про її практичне використання потребують розширення, уточнення та узагальнення.

Розглянемо дані таблиці 1, що стосуються рівня сформованості уявлень дошкільників про об'єкт неживої природи «земля». Так, результати дослідження свідчать, що в дошкільників усіх категорій виникли труднощі із виділенням практичного значення досліджуваного об'єкта. Адже, в середньому, трохи більше половини (51,6 %) опитаних нами респондентів показали початковий рівень сформованості уявлень. Крім того, діти з порушеннями зору показали значно гірші результати ніж їх зрячі однолітки. Відсоток дітей з пограничним та зниженим зором, які потрапили до цього рівня, становить відповідно 47,8 % та 76,3 %. Здійснюючи якісний аналіз відповідей дошкільників даного рівня можна сказати, що всі змогли виділити лише одне призначення об'єкта неживої природи «земля» у власному житті. Це засвідчує, що велика кількість дітей, а особливо зі зниженим зором, не знають про використання даного об'єкта в практичній діяльності, хоча зустрічаються з ним кожен день.

Наприклад, Аня (бр. 2м., непостійна збіжна косоокість, Vis OD 0,7, OS 0,7) на запитання: «Скажи для чого це потрібно?» Відповіла: «По ній люди ходять».

Дошкільники, які показали низький рівень сформованості уявлень про об'єкт неживої природи «земля»,

змогли назвати два-три призначення даного об'єкта. Уявлення цих дошкільників обмежені і вони майже не вміють узагальнювати свій життєвий досвід при відповіді на поставлені запитання, губляться у нестандартних питаннях, відсутності аналогічних запитань в процесі навчання. Характерними відповідями для дітей цього рівня були наступні: Гліб (6р. 8м., гіперметропія збіжна косоокість, амбліопія правого ока, Vis OD 0,2, OS 0,2) «Землю купують, саджають квіти, картоплю»; Поліна (6р. 4м., збіжна косоокість лівого ока. Далекозорість середнього ступеня. Амбліопія високого ступеня, Vis OD 0,2, OS 0,15) «На ній вирощують квіти, дерева, картоплю».

Невеликий відсоток дітей всіх категорій потрапив до середнього рівня, Аналіз відповідей старших дошкільників показав, що дана група дітей змогла виділити від трьох призначень об'єкта неживої природи «земля». Відповіді цих дітей характеризують наявність у них чітких уявлень про призначення об'єкта неживої природи «земля» для життя та діяльності людини.

Разом з тим, важливим для нашого дослідження є той факт, що лише дві дитини зі зниженим зором потрапили до середнього рівня. Аналізуючи амнестичні дані цих респондентів ми встановили, що вони відвідують спеціальний дошкільний заклад з трьох років і, відповідно, мали можливість отримувати належну корекційно-педагогічну допомогу з боку педагогічних працівників закладу освіти. Ці дані дають можливість припустити, що час вступу до спеціального дошкільного закладу має важливе значення для формування уявлень про об'єкти неживої природи у дошкільників з порушеннями зору.

Наведемо приклади відповідей дітей з пограничним та зі зниженим зором, які показали середній рівень сформованості уявлень про об'єкт неживої природи «земля»: Олександр (6р. 3м., непостійна збіжна косоокість співдружжя, гіперметропія сер. ступеня обох очей, Vis OD 0,5, OS 0,5): «По землі ходять, висаджують дерева, рослини, будують на ній будинки». Антон (6р. 7м., збіжна косоокість лівого ока, гіперметропія сер. ст., амбліопія вис. ст. лівого ока Vis OD 0,4, OS 0,09) на поставлене запитання відповів: «На землі ростуть дерева, яблука, її копають, саджають на ній, для будівництва дороги».

Старших дошкільників, які показали високий рівень сформованості уявлень про об'єкт неживої природи «земля», в ході дослідження було виявлено незначну кількість. Так, змогли назвати більше трьох призначень об'єкта «земля» та встановити причинно-наслідкові зв'язки змогли лише 23,1 % зрячих дітей та 8,7 % дітей з пограничним зором. Наприклад: Марія (5р. 10м., далекозорий астигматизм обох очей, амбліопія обох очей Vis OD 0,6, OS 0,6) «Земля має важливе значення для людей. В неї закопують дерева, кущі, садять овочі, квіти. Це роблять для того, щоб отримати від рослин їжу і красу»; Арсен (5р. 10м., міопічний астигматизм обох очей Vis OD 0,6, OS 0,8). «Земля потрібна для засипки, будівництва, для гри. На ній будують асфальт, щоб можна було їздити, саджають квіти, рослини».

Таким чином, аналізуючи результати сформованості уявлень у старших дошкільників про об'єкт неживої природи «земля» необхідно відмітити, що рівень уявлення про призначення об'єкта неживої природи недостатньо сформований як у здорових дітей, так і у дітей з вадами зору. Проте дошкільники з нормальним та пограничним зором проявляють пізнавальну цікавість до досліджуваної теми, а дошкільники зі зниженим зором, в силу низької пізнавальної активності, пов'язаної із порушеннями зору, більш пасивні і потребують додаткової роботи по її активізації та формування уявлень про практичне використання об'єкта неживої природи «земля».

Дослідження рівня сформованості уявлень про об'єкт неживої природи «каміння» показало, що для старших дошкільників всіх виділених нами категорій характерний початковий рівень сформованості уявлень. Так, 42,3 % дітей з нормальним, 67,4 % – з пограничним і 94,7 % – зі зниженим зором не змогли дати відповідь на поставлене запитання «Для чого потрібно каміння?». Якісний аналіз отриманих даних показав, що відповіді дошкільників, які потрапили до даного рівня були неповними, однозначними та неконкретними. Уявлення цієї групи дітей характеризуються обмеженістю знань про практичне використання людиною об'єкта неживої природи «каміння».

Наприклад, Марина (6р. 1м., міопія середнього ступеня обох очей, Vis OD 0,7, OS 0,8) на запитання: «Скажи, для чого потрібне каміння?» відповіла: «Люди з нього будують»; Євген (6р. 2м., розбіжна косоокість, вроджений центральний кариоретинальний астигматизм обох очей, Vis OD 0,2, OS 0,3) сказав: «Коли воно їм потрібне, то носять додому». Багато опитаних нами респондентів на поставлене запитання давали однакову відповідь: «Каміння потрібне, щоб будувати дорогу».

Респонденти, які змогли назвати два-три призначення об'єкта неживої природи «каміння» були віднесені до низького рівня сформованості уявлень про призначення даного об'єкту. Так, низький рівень показали 34,6 % з нормальним, 23,9 % – з пограничним і 5,3 % – дітей зі зниженим зором. Наприклад, Олексій (6р. 7м., непостійна збіжна косоокість, дефіцитна анемія, Vis OD 0,5, OS 0,5) відповів: «Гратися можна ним. Його складають, будують замки»; Даня (6р. 8м., анафтальмія обох очей після енуклеації з приводу ретинобластоми, Vis OD 0,2, OS 0,2) розповів: «Каміння потрібне, щоб дороги викладати, щоб будинки строїти».

Серед опитаних дошкільників лише незначна частина змогла назвати більше трьох можливих варіантів використання людиною предмета неживої природи «каміння». Крім того, до цього рівня ввійшли лише зрячі

дошкільники (15,4 %) та дошкільники з пограничним зором (8,7 %). Жодна дитина зі зниженим зором не потрапила до даного рівня. Наприклад, Варя (бр. 7м., постійна збіжна альтернуюча косоокість, гіперметропія серед. ст., Vis OD 0,6, OS 0,7) на поставлене запитання дала таку відповідь: «Каміння потрібне, щоб придержувати двері, закривати люк, гратися».

До початкового рівня уявлень про об'єкт неживої природи «пісок» потрапило 32,7 % дітей з нормальним, 60,9 % – з пограничним і 94,7 % – зі зниженим зором. На запитання експериментатора «Скажи, для чого це потрібно?» найпоширеніша відповідь у дітей, які потрапили до даного рівня, була «Це потрібно для гри в пасочки». Необхідно відмітити, що діти цього рівня мають фрагментарні уявлення про досліджуваний об'єкт і зустрічаються з ним лише під час прогулянки на дитячому майданчику. Так, наприклад, Оля (бр. 5м., непостійна збіжна співдружна косоокість правого ока, гіперметропія сер. ст., Vis OD 0,2, OS 0,4) на запитання: «Що з ним роблять?» відповіла: «Копають його».

До низького рівня сформованості потрапили респонденти, які змогли назвати два-три призначення об'єкта. Найбільший відсоток відмічено у дітей з нормальним зором (38,5 %), значний у дітей з пограничним зором (28,3 %) і незначний лише у дошкільників зі зниженою гостротою зору (5,3 %). Таким чином, уявлення дошкільників про призначення об'єкта неживої природи «пісок» характеризується насамперед нечіткістю, схематичністю (у пісочниці копати, у пісочниці насипати тощо), невмінням граматично правильно оформити свою відповідь. Наприклад, Даня (бр. 5м., афакія після видалення вродженої катаракти, розбіжна лівостороння косоокість, амбліопія, Vis OD 0,3, OS 0,01): «Копати ямки і садити квіти»; Маргарита (бр. 10м., далекозорий астигматизм, амбліопія обох очей, Vis OD 0,6, OS 0,6) «Роблять пасочки, копають».

Назвати більше трьох призначень об'єкта неживої природи «пісок» змогли лише діти з нормальним і пограничним зором (переважно це діти з порушеннями рефракції, які відвідують дитячий садочок з раннього віку). Наприклад, Артем (бр. 5м., міопічний астигматизм, Vis OD 0,5, OS 0,5): «Гратися ним, копати лопатою, з нього ліплять різноманітні формочки, замки».

До високого рівня сформованості змогли потрапити лише діти з нормальним зором (9,6 %), що відвідують садочок з раннього віку.

Аналогічні результати були отримані при дослідженні рівня сформованості у дітей уявлення про практичне призначення глини.

Таким чином, результати дослідження дають підстави стверджувати, що уявлення про призначення об'єктів неживої природи «вода», «земля», «каміння», «пісок» та «глина» недостатньо сформовані у старших дошкільників усіх обстежених нами категорій, але разом з тим у дітей із патологією зору вони знаходяться на значно нижчому рівні і, враховуючи особливості їх пізнавальної діяльності, потребують відповідної корекційної роботи зі збагачення, уточнення та конкретизації уявлень про дані об'єкти неживої природи.

Література

1. **Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»** / [наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононенко]. - 3-е вид., випр. – К. : Світич, 2009. – 430 с. 2. **Литвак А.Г.** Тифлопсихологія. – Л. : ЛГПИ ім. А.И. Герцена, 1985 – 208 с. 3. **Плохій З.П.** Виховання екологічної культури дошкільників: Метод. посіб. – К.: Ред. журн. "Дошкільне виховання". – 2002. – 175 с. 4. **Свиридюк Т.П.** Підготовка слабовидящих детей к школе. – Киев: Рад. школа, 1984. – 95 с. 5. **Синьова Є.П.** Тифлопсихологія: Підручник. – К.: Знання, 2008. – С. 214-233.

References

1. **Bazova programa rozvitku ditini doshkilnogo viku «Ya u Svitі»** / [nauk. ker. ta zag. red. O.L. Kononenko]. - 3-e vid., vipr. – K. : Svitch, 2009. – 430 s. 2. **Litvak A.G.** Tiflopsihologiya. – L. : LGPI im. A.I. Gertsena, 1985 – 208 s. 3. **Plohiy Z.P.** Vihovannya ekologichnoyi kulturi doshkilnikiv: Metod. posib. – K.: Red. zhurn. "Doshkilne vihovannya". – 2002. – 175 s. 4. **Sviridyuk T.P.** Podgotovka slabovidyaschih detey k shkole. – Kiev: Rad. shkola, 1984. – 95 s. 5. **Sinova E.P.** Tiflopsihologiya: Pidruchnik. – K.: Znannya, 2008. – S. 214-233.

Федоренко С.В., Рахуба Н.О. Особливості уявлень дітей старшого дошкільного віку з порушеним зором про практичне призначення об'єктів неживої природи в життєдіяльності людей

У статті розглядається проблема удосконалення процесу формування психічних якостей у слабозорих старших дошкільників, а саме уявлень про об'єкти неживої природи, такі як «вода», «земля», «каміння», «пісок», «глина» в умовах спеціального дошкільного закладу. Подано методiku дослідження стану та рівнів сформованості уявлень дітей старшого дошкільного віку зі зниженим, пограничним та нормальним зором про практичне призначення об'єктів неживої природи в житті та діяльності людей. Для розподілу дітей за рівнями виділені критерії та показники, що відповідають програмовим вимогам базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» до певного вікового періоду. Визначено чотири рівні сформованості у дітей уявлень про призначення об'єктів неживої природи: початковий, низький, середній та високий. Подано дані розподілу дітей за рівнями сформованості уявлень про кожен з неживих об'єктів. Здійснена якісна характеристика цього розподілу. Зроблено висновок, що слабозорі діти потребують відповідної корекційної роботи зі збагачення, уточнення та конкретизації уявлень про об'єкти неживої природи.

Ключові слова: старші дошкільники, нормальний зір, знижений зір, пограничний зір, нежива природа, уявлення.

Федоренко С.В., Рахуба Н.А. Особенности представлений детей старшего дошкольного возраста с нарушенным зрением о практическом назначении объектов неживой природы в жизнедеятельности людей

В статье рассматривается проблема совершенствования процесса формирования психических качеств у слабовидящих старших дошкольников, а именно, представлений об объектах неживой природы, таких как «вода», «земля», «камень», «песок», «глина» в условиях специального дошкольного учреждения. Представлена методика исследования состояния и уровней сформированности представлений детей старшего дошкольного возраста со сниженным, пограничным и нормальным зрением о практическом назначении объектов неживой природы в жизни и деятельности людей. Для распределения детей по уровням выделены критерии и показатели, соответствующие программным требованиям базовой программы развития ребенка дошкольного возраста «Я в мире» соответственно определенному возрастному периоду. Определены четыре уровня сформированности у детей представлений о назначении объектов неживой природы: начальный, низкий, средний и высокий. Представлены данные распределения детей по уровням сформированности представлений о каждом из неживых объектов. Осуществлена качественная характеристика этого распределения. Сделан вывод, что слабовидящие дети требуют соответствующей коррекционной работы по обогащению, уточнению и конкретизации представлений об объектах неживой природы.

Ключевые слова: старшие дошкольники, нормальное зрение, сниженное зрение, пограничное зрение, неживая природа, представления.

Fedorenko S.V., Rahuba N.O. Features ideas preschool children with impaired vision about practical purpose inanimate objects to human activity

This paper addresses the problem of improving the process of forming mental qualities in visually impaired older preschoolers, such as representations of inanimate objects, such as "water", "earth", "rock", "sand", "clay" in a special pre-school. Posted technique and a study of the levels of representations of preschool children with low, normal vision and the boundary of the practical purpose inanimate objects to life and human activity. For the distribution of children by level of selected criteria and indicators that meet the curriculum requirements of the basic program of a child under school age, "I to the world" to a certain age period. Defined four levels of children representations of inanimate objects assignment: initial, low, medium and high. Posted distribution of data on levels of children forming representations of each of inanimate objects. Carried qualitative characteristics of the distribution. It is concluded that visually impaired children need appropriate remedial work to enrich, clarify and specify the representations of inanimate objects.

Keywords: older preschooler, normal vision, low vision, vision boundary, inanimate nature, an idea.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2014

Статтю прийнято до друку 01.03.2014

УДК 376-056.264-053.4

ЕТИОЛОГІЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Хоменко С.О.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної корекційної педагогіки закономірно ставить на передній план проблему ранньої пропедевтичної та абілітаційної роботи з дітьми від народження до 3 років. Психологами, логопедами та педагогами дошкільних закладів відзначається значне зростання кількості звернень по логопедичну допомогу, що вимагає здійснення комплексних заходів із раннього виявлення малят з порушеннями мовленнєвого розвитку. Для успішної корекційно-логопедичної роботи з дітьми цієї категорії особливо важливим є знання причин і характеру мовленнєвих порушень. Аналіз наукової літератури з проблем мовленнєвої патології, етіології та генезу мовленнєвих розладів свідчить: порушення мовленнєвого розвитку є однією з найпоширеніших проблем психофізичного розвитку дітей раннього дошкільного віку, що доводить актуальність обраної теми дослідження.

Досягнення в галузях біології, ембріології, теоретичної медицини, медичної генетики, імунології та інших дисциплін упродовж останніх десятиліть дозволяють поглибити уявлення про етіологію мовленнєвих розладів та визначають значення екзогенних (зовнішніх) і ендогенних (внутрішніх) факторів їх виникнення.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження етіології мовленнєвих порушень пройшло історичним шляхом загального вчення про причини виникнення хвороб. На початку 30-х років минулого століття відбувалося активне розширення наукових пошуків щодо вивчення причин й етіології вже відомих та нових мовленнєвих порушень. Зокрема, це стосується таких складних порушень мовлення як: заїкання (В. Гіляровський, О. Рау, Ф. Рау), афазія (Б. Богданов-Березовський), недорікуватість (В. Смірнов, М. Хватцев), алексія та аграфія (Р. Левіна, О. Правдіна), порушення голосу (В. Головська, О. Сотніков). Характерною ознакою цього історичного періоду були наукові суперечки між педагогами та лікарями щодо етіології мовленнєвих порушень і засобів (медичних чи педагогічних) їх подолання. У трактуванні природи розладів мовлення, у методичній системі їх подолання переважали клінічні підходи (дослідження психоневрологів Н. Асатіані, Е. Бейна, С. Доброгаєва, В. Кащенко, О. Лурія, С. Ляпідєвського, Д. Фельдберга, Ю. Флоренської та ін.) [2; 3].